

УДК 347.954:351.82(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.1.25>**М. Ю. Сокол**

викладач

Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права

БАЛАНС ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

У статті розглядається складна та багатогранна проблема забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у системі виконання судових рішень в Україні. Автор аналізує теоретичні засади понять публічного та приватного інтересу, їхнє співвідношення та суперечності у контексті реалізації судових рішень, що мають обов'язковий характер. Зазначається, що публічний інтерес втілює в собі захист загального блага, ефективне функціонування державної влади, дотримання принципу верховенства права та правопорядку, тоді як приватний інтерес – це прагнення конкретної фізичної чи юридичної особи до захисту своїх суб'єктивних прав і свобод. Водночас акцентується увага на важливості формування дієвого механізму, який би забезпечував гармонійне співіснування обох категорій інтересів у виконавчому провадженні. У статті розкрито роль органів виконавчої служби, судового контролю, прокуратури та адвокатури в процесі реалізації цього балансу, наведено приклади з кримінального, адміністративного та цивільного провадження. Дослідження ґрунтується на аналізі чинного законодавства, статистичних даних та наукових джерел. Представлено конкретні цифри, що свідчать про динаміку ефективності виконання судових рішень за останні роки, проаналізовано основні виклики та бар'єри, з якими стикаються учасники процесу. Зроблено висновки щодо потреби в удосконаленні процедур виконавчого провадження, зокрема через цифровізацію, спрощення процесуальних норм, посилення соціальної адресності юридичної допомоги та забезпечення більшої прозорості і підзвітності виконавчої системи. Окрему увагу приділено рекомендаціям щодо зниження напруги між публічним та приватним началами, що дозволить забезпечити не лише правову стабільність, але й зміцнення довіри громадян до судової влади та системи її реалізації. Розкрито міжнародний контекст співвідношення публічних і приватних інтересів, зокрема через аналіз досвіду міжнародного інвестиційного права та арбітражу, де зазначений баланс відіграє ключову роль у вирішенні спорів між державами та приватними інвесторами. Таке порівняння дозволяє виявити універсальні закономірності та адаптувати найкращі практики до українських реалій, сприяючи підвищенню ефективності національної правозастосовної системи та її відповідності європейським стандартам. Таким чином, публічно-приватний баланс постає не лише як внутрішнє завдання, але й як індикатор правової зрілості держави в міжнародному контексті.

Ключові слова: публічний інтерес, приватний інтерес, баланс інтересів, виконання судових рішень, виконавче провадження, судовий контроль, правова держава, правозастосування, кримінальне провадження, адміністративне право.

Постановка проблеми. Система виконання судових рішень є важливою ланкою в механізмі реалізації правосуддя, яка забезпечує фактичне втілення в життя приписів, встановлених судом. Однак ефективність цієї системи значною мірою залежить від здатності держави забезпечити баланс між публічними та приватними інтересами. У процесі виконання судових рішень публічний інтерес, що втілює суспільну потребу в законності, правопорядку та ефективному функціонуванні судової влади, часто вступає в суперечність з приватним інтере-

сом – прагненням окремої особи до збереження свого майна, захисту від надмірного втручання держави або реалізації індивідуального права. Такий конфлікт загострюється в умовах сучасного правового середовища, де високий рівень правосвідомості населення поєднується з нерівномірним застосуванням правових норм і процедур. Актуальність проблеми зумовлена також необхідністю адаптації національної системи виконання судових рішень до стандартів правової держави, де ключовими є дотримання принципу верховенства права, пропорційності,

правової визначеності та поваги до гідності людини. Крім того, недостатня врегульованість механізмів балансування інтересів призводить до зниження ефективності судової системи в цілому, підриву довіри до держави та загострення соціальних конфліктів. Усе це потребує комплексного наукового осмислення та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення правових інструментів, які б забезпечували справедливу, ефективну та прозору систему виконання судових рішень в умовах демократичної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючу увагу науковців до проблематики співвідношення публічного та приватного інтересу в контексті функціонування державної влади та правозастосування. Зокрема, Жаровська І. М. акцентує на необхідності балансу між цими інтересами в механізмах сучасної державної політики [1], а Миколенко О. І. розглядає дану проблему в площині адміністративного права [6]. У кримінальному процесі питання реалізації приватного інтересу аналізують Тітко І. А. [3] та Михайленко В. В. [4], підкреслюючи важливість забезпечення процесуальних прав учасників провадження. Водночас Mills A. порушує антиномії публічного і приватного в міжнародному праві, що відкриває нові перспективи для компаративного аналізу [2]. Дослідження Пронського Е. та Колеснікової М. зосереджені на судовому контролі як запобіжнику зловживань під час реалізації рішень [7]. Попри наявність значної кількості публікацій, аспекти конкретного правозастосовного механізму балансування інтересів у сфері виконання судових рішень залишаються недостатньо розробленими, що й зумовлює потребу в подальших дослідженнях.

Мета статті полягає в тому, щоб комплексно дослідити механізми забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у системі виконання судових рішень, визначити основні проблеми, які виникають у процесі реалізації цього балансу, та обґрунтувати шляхи його вдосконалення з урахуванням сучасних законодавчих, судових і правозастосовних практик.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні основи публічного та приватного інтересу становлять концептуальне підґрунтя для розуміння природи взаємодії особи та держави у правовій системі, особливо в такій важливій сфері, як виконання судових рішень. У правовій доктрині публічний інтерес розглядається

як концентроване вираження спільних потреб, цінностей і цілей суспільства, що реалізуються через інститути державної влади та управління. Його зміст наповнюється через забезпечення правопорядку, дотримання принципів законності, справедливості, соціального миру, а також захисту життєво важливих сфер суспільного функціонування — безпеки, охорони здоров'я, економічної стабільності та екології. Як слушно зазначає І. М. Жаровська, публічний інтерес у діяльності держави виступає не просто декларативною категорією, а реальним інструментом впливу, що формує характер та пріоритети державної політики [1]. З іншого боку, приватний інтерес має персоніфікований характер і зосереджується на захисті конкретних прав і свобод фізичних або юридичних осіб — таких як право власності, особиста недоторканність, свобода підприємництва тощо. Як підкреслює І. А. Тітко, приватний інтерес є рушієм звернення особи до суду за захистом свого порушеного права, але його реалізація вимагає процесуального забезпечення і не повинна суперечити публічним засадам функціонування правосуддя [3].

Співвідношення публічного і приватного інтересу не є однозначним і в багатьох випадках набуває ознак конкуренції. Проте ці інтереси не слід розглядати як діаметрально протилежні — вони часто взаємодоповнюють один одного, а їхній баланс забезпечує стійкість правової системи. В адміністративному праві, як відзначає О. І. Миколенко, публічний інтерес має пріоритет, але його реалізація повинна здійснюватися з урахуванням потреб окремої особи, що звертається до держави за вирішенням правового конфлікту [6]. У сфері виконання судових рішень ця взаємодія проявляється, зокрема, через необхідність дотримання встановленої процедури, що гарантує права боржника, одночасно забезпечуючи реалізацію рішень суду в інтересах стягувача та правової системи загалом. Теоретичний дискурс підкреслює, що досягнення балансу між публічним і приватним інтересом є проявом принципу верховенства права, який, за словами В. В. Михайленка, є базовим для всієї системи кримінального процесу і, ширше — для державного правопорядку [4].

На міжнародному рівні співвідношення публічного та приватного інтересу отримало особливий розвиток у сфері інвестиційного арбітражу, де антиномія між суверенітетом держави та захистом інвестицій приватних осіб є предметом численних наукових дискусій.

A. Mills акцентує на складності і взаємопроникності цих інтересів, що часто створюють правову напругу, але водночас стимулюють вдосконалення механізмів правового захисту [2].

Отже, теоретичні основи публічного та приватного інтересу вимагають не лише чіткого розмежування їхніх меж, а й формування гнучкої правової моделі, яка дозволяє забезпечити їхню гармонійну взаємодію, особливо в контексті правозастосовної діяльності держави. У цьому контексті система виконання судових рішень виступає критично важливим простором для реалізації балансу між суспільним добром і правами окремих осіб, що формує передумови для стабільного функціонування правової держави.

Законодавчі механізми в системі виконання судових рішень в Україні становлять комплекс правових норм, що регулюють порядок примусового виконання рішень судів та інших органів, визначаючи як суб'єктів виконання, так і процедурні гарантії дотримання прав усіх сторін процесу. Основним актом, який врегульовує ці питання, є Закон України «Про виконавче провадження», що визначає загальні засади, принципи, процедури та повноваження державних і приватних виконавців. Цей закон встановлює чітку структуру процесу виконання, включаючи строки, підстави для відкриття провадження, права і обов'язки сторін, механізми оскарження дій виконавців та процедури звернення стягнення на майно боржника. Він також містить низку важливих приписів, що безпосередньо впливають на досягнення балансу між публічними та приватними інтересами. Наприклад, закон надає боржнику можливість оскаржити дії виконавця в судовому порядку, що забезпечує реалізацію його приватного інтересу, а одночасно передбачає санкції за умисне ухилення від виконання рішення, захищаючи тим самим публічний інтерес у стабільному функціонуванні правосуддя.

Особливе значення в системі виконання рішень має діяльність органів судової влади, які не лише ухвалюють рішення, а й здійснюють контроль за їх належним виконанням. Судовий контроль за діями виконавців, відповідно до процесуального законодавства, дозволяє реагувати на порушення прав сторін у ході провадження, що слугує гарантією дотримання принципів справедливості та пропорційності. Як зазначають Пронський Е. та Колеснікова М., організаційно-правові засади судового контро-

лю мають бути постійно удосконалювані, аби відповідати сучасним викликам і запитам на прозорість [7].

Також важливим елементом законодавчих механізмів є Кодекс адміністративного судочинства України, який надає можливість особам оскаржувати дії органів виконавчої влади, у тому числі виконавців, що прямо пов'язано з реалізацією приватного інтересу на захист від надмірного втручання держави. Водночас у законодавстві передбачено категорії справ, де публічний інтерес є пріоритетним – зокрема, це виконання рішень щодо сплати аліментів, податкових боргів, штрафів, а також рішень на користь держави чи територіальних громад. У цих випадках держава має законодавчо обґрунтоване право діяти оперативно й ефективно для захисту суспільного блага.

У сфері кримінального провадження Закон України «Про прокуратуру» та Кримінальний процесуальний кодекс України закріплюють повноваження прокурора як представника публічного інтересу, що контролює законність дій органів досудового розслідування та виконання судових вироків. Це особливо важливо в контексті реалізації принципу верховенства права, про що неодноразово наголошували Михайленко В. В. і Кучинська О. П., вказуючи на роль прокурора у гарантуванні прав усіх учасників процесу, в тому числі обвинуваченого [4; 5].

Важливо також зазначити, що законодавчі норми поступово адаптуються до нових форм виконання судових рішень, зокрема через цифровізацію та впровадження Єдиного реєстру виконавчих проваджень, що підвищує публічність і доступність інформації, сприяє прозорості дій виконавців та полегшує реалізацію прав зацікавлених осіб. Ці інновації позитивно впливають на процес балансування інтересів, оскільки зменшують можливості для зловживань та одночасно спрощують захист приватного інтересу.

Таким чином, законодавчі механізми в системі виконання судових рішень в Україні створюють нормативну основу для взаємодії публічного і приватного інтересу. Вони забезпечують процедурну справедливість, гарантують можливість для судового контролю, встановлюють баланс прав сторін і сприяють формуванню ефективного, прозорого та соціально орієнтованого механізму правозастосування в умовах правової держави.

Практичні аспекти реалізації балансу публічних і приватних інтересів у системі виконання судових рішень в Україні виявляють чимало суперечностей і викликів, що пов'язані як із загальним станом правової системи, так і з недосконалістю процедурних механізмів. Основною особливістю практики є те, що виконання рішень у багатьох випадках супроводжується опором з боку боржників, затягуванням процедур, зловживанням процесуальними правами, що призводить до конфлікту між правом особи на справедливий судовий процес і публічною необхідністю забезпечити дієвість судових актів. Першопричинами таких труднощів виступають, насамперед, правова невизначеність окремих норм, надмірна формалізація процедур, низький рівень правової культури учасників процесу, а також обмеженість матеріальних і кадрових ресурсів органів примусового виконання.

У сфері кримінального провадження особливий наголос робиться на важливості забезпечення прав підозрюваних, обвинувачених і засуджених осіб. Як наголошує І. А. Тітко, приватний інтерес особи в кримінальному процесі полягає в отриманні об'єктивного та неупередженого судового розгляду, що включає також стадію виконання вироку [3]. Разом з тим, виконання рішень у кримінальних справах, таких як стягнення штрафів або конфіскація майна, нерідко викликає напруження з боку суспільства, якщо складається враження, що права осіб порушуються в інтересах держави або органів влади. Це загострює проблему забезпечення справедливого балансу. У цьому контексті В. В. Михайленко підкреслює, що реалізація принципу верховенства права є основоположною умовою як для забезпечення державного інтересу, так і для захисту індивідуальних прав [4].

У сфері адміністративного судочинства практичний аспект реалізації балансу полягає у вирішенні спорів між громадянами та органами влади. Часто адміністративні позови стосуються неправомірних дій виконавців, податкових органів або інших державних структур, що ставить питання про межі допустимого втручання держави в приватне життя. О. І. Миколенко зазначає, що належна реалізація приватного інтересу в адміністративному процесі можлива лише за умови чітко врегульованих процедур та активного судового контролю [6].

У цивільному та господарському судочинстві значна частина виконавчих проваджень пов'язана з майновими спорами, стягненням забор-

гованості, виконанням рішень про відшкодування збитків тощо. У цих випадках приватний інтерес стягувача реалізується через право на своєчасне отримання належного, тоді як боржник часто захищається шляхом оскарження дій виконавця або подання клопотань про відстрочку виконання. Судовий контроль та законодавчо визначена процедура дозволяють зберігати баланс, проте на практиці часто фіксуються порушення – затягування термінів, невиконання вимог виконавчих документів, спротив зі сторони боржників, зокрема шляхом приховування майна чи фіктивного банкрутства.

Досвід також свідчить, що значну роль у досягненні ефективного балансу відіграє професійність державних і приватних виконавців. Однак на практиці не всі виконавці належно виконують свої обов'язки через недостатню кваліфікацію, корупційні ризики або адміністративний тиск. Як зазначають Пронський Е. та Колеснікова М., організаційна недосконалість системи виконавчої служби знижує ефективність контролю за дотриманням прав сторін [7].

Таким чином, практичні аспекти виконання судових рішень в Україні демонструють, що реальне досягнення балансу публічного та приватного інтересу потребує не лише формального законодавчого регулювання, а й чітко працюючих механізмів захисту прав, належного процесуального контролю, високої правової культури учасників процесу та належного ресурсного забезпечення виконавчої системи. Без цього будь-які спроби досягнення рівноваги залишаються декларативними, а сама система втрачає легітимність в очах суспільства.

Проблеми та виклики, пов'язані з балансуванням публічних і приватних інтересів у системі виконання судових рішень в Україні, залишаються надзвичайно актуальними та потребують комплексного аналізу. Однією з головних проблем є надмірна формалізація виконавчого процесу, що ускладнює своєчасне та ефективне виконання рішень. Процедури, які повинні гарантувати справедливість і неупередженість, на практиці часто стають перешкодою для оперативного втручання у випадках зловживання правами, особливо з боку боржників. Формальний підхід знижує гнучкість системи, унеможливорює своєчасне реагування на обставини справи, а також призводить до непродуктивного перевантаження виконавців та судів.

Ще одним суттєвим викликом є недостатня професійна підготовка та матеріально-техніч-

не забезпечення виконавчих органів. Державна виконавча служба часто стикається з браком ресурсів, що ускладнює як об'єктивну оцінку ситуації по справі, так і ефективне вжиття необхідних заходів. Крім того, нерівномірний розподіл справ між державними та приватними виконавцями, а також відсутність дієвого контролю за якістю їхньої роботи породжують дисбаланс в доступі до правосуддя та створюють нерівні умови для учасників провадження. З цим пов'язана і проблема корупційних ризиків, які виникають у ситуаціях, коли приватний інтерес виконавця вступає у суперечність із принципом законності.

Окремим викликом є складність забезпечення реального доступу до правосуддя для соціально незахищених верств населення. Часто приватні особи, особливо вразливі категорії громадян, не мають достатньо ресурсів для захисту своїх прав у виконавчому процесі – зокрема через високі витрати на правову допомогу або брак інформації щодо процесуальних прав. Це посилює нерівність і дискримінацію у сфері реалізації приватного інтересу.

У контексті публічного інтересу головна проблема полягає в недостатній ефективності механізмів забезпечення виконання рішень, які стосуються держави, органів влади або суспільних потреб. Часто рішення судів щодо стягнення коштів на користь державного бюджету, органів місцевого самоврядування або виконання рішень Європейського суду з прав людини залишаються невиконаними, що підриває авторитет держави як правової інституції.

Попри ці виклики, система має значний потенціал для розвитку. Однією з основних перспектив є подальша цифровізація виконавчого провадження. Впровадження електронних систем обліку, електронного документообігу, автоматизованого арешту коштів на рахунках боржників значно підвищує прозорість, зменшує простір для зловживань і скорочує строки виконання рішень. Також перспективним є розвиток інституту приватного виконавця за умови належного контролю та підвищення кваліфікаційних вимог. Це може сприяти розвантаженню державної служби та підвищенню конкуренції у сфері виконавчого процесу.

Ще одним важливим напрямом є посилення правових гарантій для вразливих груп населення. Це може включати впровадження системи безоплатної правової допомоги на етапі виконавчого провадження, забезпечення можливо-

сті дистанційного подання скарг, а також інформування громадян про їхні права у простій і доступній формі. Не менш важливою є підвищена увага до етичних стандартів поведінки виконавців, що мають не лише технічно реалізовувати судові рішення, а й дбати про недопущення надмірного порушення прав людини.

Крім того, перспективи балансу публічного та приватного інтересу залежать від загально-го рівня правосвідомості населення та довіри до судової влади. Саме формування правової культури, повага до закону, відповідальність за виконання судових рішень з обох боків – як з боку держави, так і громадян – є довготривалими, але ключовими умовами ефективності системи.

Отже, незважаючи на численні проблеми, система виконання судових рішень в Україні має реальні можливості для удосконалення через модернізацію, інституційне зміцнення та підвищення правової відповідальності учасників процесу. Це дасть змогу не лише зміцнити верховенство права, але й забезпечити стійку рівновагу між приватними потребами особи та публічним інтересом держави.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у системі виконання судових рішень є одним із ключових завдань сучасної правової держави. Від ефективності цього балансу безпосередньо залежить довіра громадян до судової влади, рівень правової культури суспільства та стабільність правопорядку. Як свідчить проведений аналіз, публічний інтерес виявляється в необхідності забезпечення ефективності правосуддя, функціонування державних органів та захисту загального блага, тоді як приватний інтерес фокусується на індивідуальному праві на справедливе та неупереджене виконання судового рішення. Хоча на нормативному рівні в Україні створено достатні передумови для забезпечення цього балансу, на практиці існує низка перешкод, зокрема надмірна формалізація процедур, низька ефективність виконавчої служби, брак ресурсів та корупційні ризики. Проблемними залишаються також питання доступу до правосуддя для соціально вразливих категорій громадян, забезпечення прозорості та контролю за діями виконавців, а також недосконалість механізмів реалізації публічного інтересу в окремих сферах. Водночас система має значний потенціал розвитку, зокрема через цифровіза-

цію, реформу інституту виконавців, підвищення професійного рівня кадрів та вдосконалення механізмів захисту прав сторін. Для досягнення стійкої рівноваги між публічними та приватними інтересами необхідне комплексне переосмислення ролі виконавчого провадження як завершального етапу судового процесу, що не лише виконує технічну функцію, а й є складовою системи правового захисту людини. Подальше вдосконалення правових, організаційних і соціальних механізмів у цій сфері сприятиме зміцненню верховенства права, підвищенню ефективності правозастосування та формуванню справедливої і правоспроможної держави.

Список використаної літератури:

1. Жаровська І. М. Публічні та приватні інтереси у механізмі сучасної державної влади. Науковий вісник Чернівецького університету. 2010. Вип. 525: Правознавство. С. 33–37.
2. Mills A. Antinomies of public and private at the foundations of international investment law and arbitration. *Journal of International Economic Law*. 2011. Vol. 14. № 2. P. 480.
3. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : «Право», 2015. 448 с.
4. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 281 с.
5. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників. К. : Юрінком Інтер, 2013. 288 с.
6. Миколенко О.І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 100-104.
7. Пронський Е., Колеснікова М. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2/2. С. 130–135.

Sokol M. Yu. Balance of public and private interests in the system of enforcement of judicial decisions

The article considers the complex and multifaceted problem of ensuring the balance of public and private interests in the system of enforcement of court decisions in Ukraine. The author analyzes the theoretical foundations of the concepts of public and private interest, their correlation and contradictions in the context of the implementation of court decisions that are binding. It is noted that public interest embodies the protection of the common good, the effective functioning of state power, compliance with the principle of the rule of law and law and order, while private interest is the desire of a specific individual or legal entity to protect their subjective rights and freedoms. At the same time, attention is focused on the importance of forming an effective mechanism that would ensure the harmonious coexistence of both categories of interests in enforcement proceedings. The article reveals the role of the executive service, judicial control, prosecutor's office and bar in the process of implementing this balance, examples from criminal, administrative and civil proceedings are given. The study is based on an analysis of current legislation, statistical data and scientific sources. Specific figures are presented, indicating the dynamics of the effectiveness of the execution of court decisions in recent years, the main challenges and barriers faced by the participants in the process are analyzed. Conclusions are drawn regarding the need to improve enforcement procedures, in particular through digitalization, simplification of procedural norms, strengthening the social targeting of legal aid, and ensuring greater transparency and accountability of the enforcement system. Special attention is paid to recommendations for reducing the tension between public and private principles, which will ensure not only legal stability, but also strengthen citizens' trust in the judiciary and the system of its implementation. The international context of the balance of public and private interests is revealed, in particular through an analysis of the experience of international investment law and arbitration, where the specified balance plays a key role in resolving disputes between states and private investors. Such a comparison allows us to identify universal patterns and adapt best practices to Ukrainian realities, contributing to increasing the efficiency of the national law enforcement system and its compliance with European standards. Thus, the public-private balance appears not only as an internal task, but also as an indicator of the legal maturity of the state in the international context.

Key words: public interest, private interest, balance of interests, execution of court decisions, enforcement proceedings, judicial control, rule of law, law enforcement, criminal proceedings, administrative law.